

АСАБЛІВАСЦІ ВАЙСКОВАЙ ПАЛІТЫКІ РАСІЙСКІХ УЛАД НА ТЭРЫТОРЫІ БЕЛАРУСІ Ў 1815–1830 ГАДАХ

ПАЛІП НЕКРАШЭВІЧ

Анотацыя: Дадзены артыкул прысвечаны асаблівасцям вайсковай палітыкі расійскіх улад на тэрыторыі Беларусі ў 1815–1830 гадах. Расійскія ўлады не разглядалі беларусаў як самастойны народ. Яны лічылі, што тэрыторыя Беларусі падзяляецца на два рэгіёны: рускі (дзе пражывае ў асноўным праваслаўнае насельніцтва) і польскі (населены ў асноўным католікамі). Гэты пункт гледжання значна паўплываў на вайсковую палітыку расійскіх улад.

Ключавыя словы: Асобны Літоўскі корпус, рэкруты, ваенныя святары, ваенная сімволіка, армейская ўніформа.

MILITARY POLICY OF THE RUSSIAN GOVERNMENT ON THE TERRITORY OF BELARUS IN 1815–1830

Abstract: The article studies military policy of the Russian authorities on the territory of Belarus in 1815–1830. Belarusians were not treated as a nation. The Russian government divided the territory of Belarus into two regions: “Russian” (with primarily Christian Orthodox population) and “Polish” (with primarily Catholic population). This division greatly influenced the military policy of Russian authorities.

Keywords: Independent Lithuanian Corpse, Army Conscript, Chaplain, Military Symbolism, Military Uniform.

Выкананне любой буйной палітычнай праграмы звычайна ахоплівае ўсе сферы жыцця грамадства: палітыку, эканоміку, культуру, адукацыю і вайсковую справу. Пры гэтым бывае дастаткова дасканала разгледзець толькі адну сферу жыцця, каб зразумець сутнасць усёй праграмы.

Пасля сканчэння напалеонаўскіх войнаў стаўленне расійскага ўрада да беларускіх земляў пачало мяняцца. Імператар Аляксандр I пагадзіўся на стварэнне Каралеўства Польскага ў межах Расійскай імперыі. Пры гэтым землі былога ВКЛ у склад новага дзяржаўнага ўтварэння не ўвайшлі. Аднак Аляксандр I, жадаючы павялічыць сваю папулярнасць сярод палякаў, абяцаў, што ў хуткім часе ён адновіць польскую дзяржаву ў межах 1772 года. Можна толькі меркаваць, наколькі шчырымі былі памкненні цара, аднак пэўныя мерапрыемствы ў гэтым кірунку былі зроблены.

Разглядаючы тэрыторыю беларускіх губерняў з пункту гледжання ваеннай сістэмы, можна заўважыць, што яна ўмоўна падзялялася на дзве часткі, паміж якімі існавалі вельмі значныя адрозненні: усходняя (Віцебская і Магілёўская губерні) і заходняя (Віленская, Гродзенская і Мінская губерні). Адрозненні былі наступныя: сістэма камплектавання рэкрутамі, этнічны склад войскаў, знешняя сімволіка і армейская форма вайсковых частак.

На тэрыторыі заходняй часткі беларускіх губерняў быў раскватэраваны Асобны Літоўскі корпус, а на тэрыторыі ўсходняй часткі – злучэнні I арміі. Усе вышэйназваныя злучэнні ўваходзілі ў склад расійскай арміі, аднак паміж імі існавалі кардынальныя адрозненні (Военное министерство, 1828).

У першую чаргу, гэта тычыцца сістэмы камплектавання. Ураджэнцы Віленскай, Валынскай, Гродзенскай, Падольскай і Мінскай губерняў, а таксама Беластоцкай вобласці ішлі на папаўненне Асобнага Літоўскага корпуса. Такім чынам, радавы склад корпуса камплектаваўся ўраджэнцамі заходніх губерняў (Михневич, 1902: 128). Рэкруты з Віцебскай і Магілёўскай губерняў па-ранейшаму адпраўляліся на папаўненне вайсковых адзінак па ўсёй Расійскай імперыі. Вайсковыя адзінкі I арміі, раскватэраваныя ва ўсходняй частцы беларускіх губерняў, не мелі ніякіх этнічных асаблівасцяў (Главный Штаб Е.И.В., 1827).

Меліся пэўныя адрозненні і ў сістэме кіравання. I армія – самая буйная вайсковая адзінка расійскай арміі, яе камандзірам у разглядаемы перыяд з'яўляўся спачатку М. Б. Барклай-дэ-Толлі (да 1818 года), а затым Ф. В. Остэн-Сакен. Абодва камандуючыя мелі чын генерала-фельдмаршала. Сістэма кіравання Асобным Літоўскім корпусам была больш складанай. У расійскай арміі камандзір асобнага корпуса ў час баявых дзеянняў карыстаўся паўнамоцтвамі камандуючага арміяй. Таму корпусны камандзір меў неабмежаваныя паўнамоцтвы (Kagan, 2004). Ка-

мандуючым Асобнага Літоўскага корпуса быў цэсарэвіч Канстанцін Паўлавіч, вышэй за якога ў ваеннай іерархіі, згодна з дадзеным правілам, быў толькі імператар Мікалай I, галоўнакамандуючы ўзброенымі сіламі краіны. Амаль увесь час Канстанцін Паўлавіч знаходзіўся ў Варшаве, адкуль ён здзяйсняў кіраўніцтва Каралеўствам Польшкім. Таму фактычнае кіраўніцтва корпусам знаходзілася ў руках яго намесніка, корпуснага камандзіра. Асобным Літоўскім корпусам у розны час камандавалі: Ф. Ф. Вінцэнгеродэ (1817–1819), Ф. Ф. Даўрэ (1819–1827), А. П. Ажароўскі (1827), а таксама Г. В. Розэн (1827–1831). Такім чынам, Асобны Літоўскі корпус фактычна ўяўляў сабой асобную расійскую армію на чале з кіраўніком, які па сваім статусе стаяў на больш высокім узроўні, чым генералы расійскай імперыі (Васільев, 2004).

Трэба адзначыць, што адносіны камандавання да вайскоўцаў у I арміі і Асобным Літоўскім корпусе таксама былі розныя. У першую чаргу гэта тычыцца ўліку канфесіянальных асаблівасцяў вайскоўцаў. У I арміі канфесіянальныя асаблівасці салдат амаль не ўлічваліся: у кожным палку быў святар, які заўсёды быў праваслаўнага веравызнання. Асобны Літоўскі корпус уваходзіў у склад расійскай арміі, а таму першапачаткова меў агульную з іншымі войскамі арганізацыйную структуру. Але, паколькі корпус складаўся з рэкрутаў заходніх губерняў, у адрозненне ад іншых частак расійскай арміі, у ім служыла вялікая колькасць прадстаўнікоў адразу трох хрысціянскіх канфесій: праваслаўнай, каталіцкай і ўніяцкай.

3 красавіка 1820 года выйшаў імператарскі загад, згодна з якім у склад войск Асобнага Літоўскага корпуса ўводзіліся, у дадатак да праваслаўных, каталіцкія і ўніяцкія святары (Сперанскі, 1831: 138). Згодна з традыцыйнай сістэмай расійскай арміі, у склад, напрыклад, пяхотнай дывізіі з 6 палкоў уваходзіла 6 святароў. Кожны святар быў замацаваны за пэўным палком. Згодна з загадам ад 3 красавіка, да кожнай пяхотнай дывізіі Асобнага Літоўскага корпуса было прылічана па два праваслаўныя, два каталіцкія і два ўніяцкія святары. Святары ўсіх трох канфесій павінны былі пераязджаць ад аднаго палка да другога па меры неабходнасці і спраўляць богаслужэнні.

Акрамя таго, меліся адрозненні і ў моўным аспекце. У I арміі ўсё справаводства вялося на рускай мове. У Асобным Літоўскім корпусе разам з рускай мовай выкарыстоўвалася і польская мова (Павлюк, 1909: 146). Прычына была ў тым, што сярод афіцэраў корпуса большую частку складалі шляхцічы заходніх губерняў, якія дрэнна ці амаль не ведалі рускай мовы.

Знешні выгляд формы салдат і афіцэраў Асобнага Літоўскага корпуса быў значна набліжаны да адпаведнай формы вайскоўцаў польскай

арміі. На знаках, нанесеных на гузікі, на шчыце на грудзях двухгаловага арла, замест выявы святога Георгія Перамоганосца знаходзілася выява “Пагоні”. Армейская форма салдат I арміі не мела ніякіх асаблівасцяў (Висковатов, 1889).

З вышэй пералічанага можна зрабіць наступныя высновы:

1. Расійскія улады разглядалі ўсходнюю частку беларускіх губерняў як неад’емную частку імперыі.

2. Заходняя частка беларускіх губерняў, а таксама Беластоцкая во-бласць разглядалася ўладамі як частка будучай Рэчы Паспалітай, якую Аляксандр I абяцаў у той час адрадзіць. Таму вайсковая сістэма на гэтых тэрыторыях і атрымала столькі асаблівасцяў.

Бібліяграфія

1. Васильев, А. (2004). *Отечественная война 1812 года*. Москва: Росспэн.
2. Висковатов, А. В. (1889). *Историческое описание одежды и вооружения Российских войск с древнейших времен до 1855 г.* Санкт-Петербург: Тип. «В.С.Балашев и Ко».
3. Военное министерство (1828). *Список генералам, штаб- и обер-офицерам всей Российской Императорской армии, с показанием чинов, фамилий и знаков отличия*. Санкт-Петербург: Военная тип. Главного Штаба е.и.в.
4. Главный штаб Е.И.В. (1827). Циркуляры и расписание инспекторского департамента Главного штаба Е. И. В. о распределении рекрут 91 набора; ведомость Минской казенной палаты о числе лиц, принятых в рекруты по 91 очередному набору; рекрутские списки вольных хлебопашцев Новогрудского уезда, 15.05.1827–8.11.1827. НИАБ, Ф. 333, оп. 6, д. 9.
5. Михневич Н. П. (1902). *Столетие Военного министерства. 1802–1902. Т. IV. Главный штаб. Исторический очерк. Ч.1. Кн.1. Отд. 2. Комплектование войск в царствование императора Александра I*. Санкт-Петербург: Тип. поставщиков Двора е.и.в. М. А. Вольф.
6. Павлюк, К. К. (1909). *История 51-го пехотного Литовского Его Императорского Высочества Наследника Цесаревича полка*. Одесса: типо-лит. штаба Одесс. воен. окр.
7. Сперанский М. М. (1831). *Полное собрание законов Российской империи. Собрание I: С 1649 по 12 декабря 1825 г. Т. XXXV*. Санкт-Петербург: Тип. II отделения Собств. е. и. в. канцелярии.
8. Kagan, Fredrick (2004). “Russian military reform in the age of Napoleon” in David Schimmelpenninck van der Oye and Bruce W. Menning (eds), *Reforming Tsars Army: military innovation in imperial Russia from Peter the Great to the Revolution*. Washington D.C.: Woodrow Wilson Center series 2004.